

POĽNÉ DELOSTRELECTVO RÝCHLEJ DIVÍZIE 1942 – 1943 (Od Rostova po ústup na Krym)¹

JOZEF P E C I N A

PECINA, J.: The Field Artillery of Rapid Division 1942 – 1943 (from Rostov to Retreat at Crimea). *Vojenská história*, 10, 1, 2006, pp 57 – 76, Bratislava.

In this published study the author connects to a previous study The Field Artillery of Rapid Division 1941 – 1942, published in the journal *Vojenská história* No. 1/2005.

In the introduction he briefly characterizes the activity of the artillery in the Rapid Division (RD) from its changeover to an attack from defensive positions at the river Mius (20 July 1942) to conquer of Rostov and states that within RD at that time only an artillery detachment 11 (composed of two four-gun batteries 10 mm howitzers and four-gun battery of cannons mod. 35) operated together with artillery units of infantry regiments

Characteristics of the Rapid Division advance from Rostov to the area of Gorjachij Ključ creates a main part of the study. It includes an activity of the artillery and its reorganisation after delivery of supplements for the Artillery Regiment 11 and units of the Artillery Regiment 31. In the conclusion of the study the author describes a state and activity of the artillery in time of its retreat from defensive positions by the river Psekups and movement to Crimea.

Military History. World War II. Slovak Units in Eastern Front.

V lete 1942 začali nemecké armády operáciu „Modrý“ (30. júna 1942 premenovaná na operáciu „Braunschweig“), ktorou chceli rozhodnúť situáciu na južnom krídle frontu. Operácia začala 28. júna, keď vojská skupiny armád Juh (veliteľ poľný maršal Fedor von Bock²), zaútočili na Voronež. Po počiatkových úspechoch operácie sa Hitler rozhodol rozdeliť skupinu armád Juh na dve časti. Skupina armád A (veliteľ poľný maršal Wilhelm von List) bola zložená z 1. a 4. tankovej armády, 11. a 17. armády a rumunskej 3. armády. Za úlohu mala obkľúčiť sovietske vojská pri Rostove na Done, postúpiť na Kaukaz a obsadiť kaukazské ropné polia. Cieľom skupiny armád B (veliteľ poľný maršal Maximilian von Weichs), zloženej z 2. a 6. armády, talianskej 8. armády, rumunskej 4. armády a maďarskej 2. armády bol Stalingrad.³

Rýchla divízia sa stala súčasťou 17. armády (veliteľ genplk. Rudolf Ruoff). K 14. júlu mala divízia 6 966 osôb. Skladala sa z veliteľstva, motorizovaných peších plukov 20 (veliteľ pplk. František Stojan) a 21 (veliteľ pplk. Ondrej Zverin), automobilového dopravného pluku, priezvedného oddielu 5, delostreleckého oddielu 11, spojovacieho práporu 2, roty KPÚV 11, roty HKB 11, 7. a 8. batérie DPLP, pionierskej roty 2, asanačnej roty a jednotiek správ.⁴ Delostrelecký oddiel 11 bol zložený z dvoch štvordelových batérií 100mm húfnic vz. 30 a štvordelovej batérie kanónov vz. 35.

¹Práca nadväzuje na štúdiu *Poľné delostrelectvo Rýchlej divízie 1941 – 1942* publikovanú vo *Vojenskej histórii* roč. 9, 2005, č. 1.

²Veliteľ skupiny armád Juh poľný maršal von Reichenau zomrel 17. januára 1942 na zlyhanie srdca a vystriedal ho poľný maršal von Bock.

³CARELL, P.: *Operace Barbarossa*, Praha : Naše vojsko, 2003, s. 308.

⁴BYSTRICKÝ, J.: Rýchla divízia na východnom fronte v roku 1942. In: *Vojenská história* 1/2001, s. 47.

Večer 19. júla vydal generál Jozef Turanec prípravný rozkaz, podľa ktorého mali byť všetky jednotky divízie pripravené na prenasledovanie ustupujúcich sovietskych vojsk. Útok v smere Golodajevka – Lysogorka – Rostov sa začal 20. júla. Divízia postupovala v pásme širokom priemerne 14 km. Jej severným susedom bola nemecká 9. pešia divízia, južným 125. pešia divízia.⁵ Po opustení postavení pri rieke Mius bol z podriadenosti Rýchlej divízie vyňatý delostrelecký oddiel 844, takže divízia pokračovala len s tromi batériami delostreleckého oddielu 11. Dve húfnicové a jedna kanónová batéria však boli absolútne nedostatočnou podporou pre slovenské jednotky. Veliteľstvo slovenskej armády nedokázalo počas deviatich mesiacov obnoviť delostrelecký pluk 11 a jedinou zmenou bolo vystriedanie mužstva a doplnenie výzbroje batérií na predpísaný počet. Na radikálne posilnenie delostrelectva musela divízia počkať až do jesenných mesiacov roku 1942.

Do večera 20. júla dosiahli jednotky prvého sledu divízie čiaru asi 5,5 km východne od Golodajevky a prešli do obrany. Nasledujúci deň pokračovali v prenasledovaní ustupujúcich sovietskych vojsk. Silnejšiemu odporu musela divízia čeliť už večer 21. júla, keď II/21 prápor (veliteľ pplk. Jozef Pulkrábek) narazil na vybudované nepriateľské pozície pri obci Generalskoje. Táto sústava bunkrov, protitankových prekážok a mínových polí bola posledným obranným postavením pred Rostvom. V priestore Generalskoje mala divízia chrániť severné krídlo XXXXIX. horského zboru.⁶

Prápor II/21 bol podporovaný rotou HKB 11 a 5/11 batériou, ale od rána 22. júla sa do ostreľovania zapojilo celé delostrelectvo divízie. Palebné postavenie zaujali batérie severne od Generalskoje, aby mohli pôsobiť do celého bojového úseku, ale najmä na ľavé krídlo, odkiaľ sa očakávala paľba ťažkých sovietskych zbraní.⁷ Útok na Generalskoje začal za svitania 22. júla. Veliteľ divízie mal v úmysle prekročiť rieku Tuzlov a obsadiť výšiny juhovýchodne od obce. Večer sa podarilo jednotkám dvoch práporov rieku prekročiť a ráno 23. júla mohli z rozšíreného predmestia zaútočiť na výšiny I/20, II/20 a I/21 práporov. Za podpory všetkých batérií bol sovietsky odpor zdolaný o 8.30 h.⁸ Počas bojov o Generalskoje mala divízia straty 13 mŕtvych, 79 ranených a 5 nezvestných.⁹

Delostrelectvo divízie sa veľkou mierou zaslúžilo o úspešné dobytie sovietskych pozícií. Často aj priamou paľbou ničili batérie nepriateľské bunkre a včas spozorovali a zastavili protiútok, ktorý vyrazil proti pravému krídlu útočiacich jednotiek.¹⁰

Po dobytí obce Generalskoje vyslal veliteľ divízie na Rostov predvoj v zložení priezvedný oddiel a II/20 prápor. Ako podpora mu zostali rota HKB 11 a 5/11 batéria. Zvyšné delostrelectvo zostalo na svojich postaveniach pri obce Generalskoje. Priezvedný oddiel dosiahol severný okraj Rostova o 16. 45 h, ale útok musel prerušiť, pretože v smere jeho postupu už bojovali nemecké tankové jednotky.¹¹

Nasledujúci deň dostal predvoj za úlohu vytvoriť predmostie na Zelenom ostrove, ktorú sa podarilo splniť do večera. Ráno 25. júla sa na Zelený ostrov presunul peší pluk 21, ktorý pokračoval v čistení ostrova. Pluk vybojoval predmostie za južným ramenom Donu a postupoval smerom na železničnú trať Batajsk – Ol'ginskaja. Priamu podporu tvorili rota HKB

⁵VHA Trnava, f. RD, šk. 166, č. 21.977/taj/3odd., Operačný rozkaz č. 9 z 22. júla 1941.

⁶TURANEC, J.: Slovenská RD v ofenzíve od Miusu cez Rostov na Kaukaz. In: Armáda v obrane a práci. Bratislava : MNO, 1944, s. 36.

⁷VHA Trnava, f. RD, šk. 166, č. 21.977/taj/3odd., Operačný rozkaz č. 9 z 22. júla 1941.

⁸VHA Trnava, f. RD, šk. 7, sign. 30/2/7, Vojenský denník gen. Turanca 10. 4. 1942 – 21. 9. 1942 s. 63.

⁹BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 47.

¹⁰TURANEC, ref. 6, s. 37.

¹¹BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 48. Už 23. júla hlásilo veliteľstvo nemeckej armády (OKW) že „Jednotky armády, zbraní SS a jednotky Slovenského štátu podporované Luftwaffe prerazili na celom fronte hlbokú a silnú obranu okolo Rostova a po tvrdých bojoch sa zmocnili mesta dôležitého pre cestnú a riečnu dopravu.“ BUTLER, R.: Wiking. Praha : Svojtka & Co., 2003 s. 174.

21 a 2/11 batéria. Ostatné delostrelectvo sa presunulo na severný breh Donu a pridalo sa k podpore pešieho pluku 21.¹²

Železničnú trať obsadili vojaci pešieho pluku ráno 26. júla. Jednotky Rýchlej divízie boli vôbec prvými, ktorým sa podarilo vytvoriť predmostie na južnom brehu Donu. Už o 16.00 h musel však prápor II/21 odrážať protiútok nepriateľa. Aj napriek podpore 5/11 batérie, ktorá strieľala z postavenia juhovýchodne od rostovského letiska, musel prápor pod tlakom ustúpiť asi o 1,5 km na úroveň nemeckých jednotiek.¹³

Na druhý deň pokračoval prápor v útoku spoločne s nemeckými jednotkami. Na pravom krídle postupovala nemecká 125. pešia divízia, na ľavom 198. pešia divízia. Prápor postupoval bez podpory delostrelectva, ktoré nemohlo prekročiť močariská južne od Rostova. Veliteľ divízie preto žiadal o presun delostrelectva cez most v meste Batajsk, ktoré bolo dobyté 26. júla.¹⁴ Po dosiahnutí železničnej trate Batajsk – Olginskaja zaujal prápor dočasnú obranu. Ráno 28. júla pokračoval v postupe a obsadil dedinu Ogpu.

Ostatné jednotky divízie sa zatiaľ sústredili v Rostove s úlohou vyčistiť pridelené úseky mesta a preskupiť sa na ďalší postup. Slovenskí vojaci museli v Rostove čeliť najmä sovietskemu bombardovaniu, keď v noci na 29. júla napadli lietadlá zápalnými bombami postavenie 2/11 batérie. Materiálne škody nespôsobili žiadne, ale zranili jedného muža od 2/11 a zabili ďalšieho z roty HKB 21. Nasledujúcu noc bombardovanie pokračovalo, ale tentoraz bez strát.¹⁵

Podľa plánu „Edelweiss“ z 23. júla 1942 mala skupina armád A po prekročení rieky Don obkľúčiť a zničiť sovietske vojská medzi Donom a riekou Kubáň. 17. armáda mala postupovať pozdĺž pobrežia Čierneho mora a obsadiť základne čiernomorského loďstva. 1. tanková armáda mala útočiť smerom na juhovýchod a obsadiť Groznyj a Baku. Jednotky XXXIX. horského zboru mali postupovať cez hlavný kaukazský chrbát na Tbilisi a Kutajsk.¹⁶

Rýchla divízia dostala 31. júla rozkaz opustiť Rostov a postupovať za nemeckými jednotkami prvého sledu. Túto úlohu mala splniť už ako súčasť LVII. tankového zboru (veliteľ gen. tankových vojsk Friedrich Kirchner) patriaceho do zostavy 1. tankovej armády. Medzi 1. a 3. augustom sa za veľkých horúčav začala divízia presúvať po osi Rostov – Jegorlykskaja – Novo Pokrovskaja. Slovenské jednotky tvorili západné krídlo zboru a chránili pravý bok svojej známej divízie SS Wiking od zimných bojov na rieke Mius.¹⁷

S peším plukom 20 postupovali rota HKB 20 a 3/11 batéria. Dňa 1. augusta obsadil pluk dedinu Srednyj Jegorlyk a batérie zaujali postavenie v severnej časti obce, za obranným postavením pluku. Postup pluku 21 podporovali rota HKB 21 a 2/11 batéria, ktoré sa 2. augusta presunuli do obce Krasnyj Luč. Počas postupu museli jednotky peších plukov čeliť nepriateľským náletom, pri ktorých stratili niekoľkých mužov. Po príchode do obce Novo Pokrovskaja zaujali batérie 2/11, 3/11 a rota HKB 21 postavenie v západnej časti obce pri železničnej trati. Rota HKB 20 spolu s peším plukom 20 zostala v pôvodných postaveniach v dedine Srednyj Jegorlyk. Batéria 5/11 a rota HKB 11 vyčkávali spolu s veliteľstvom oddielu v pohotovostných postaveniach v dedine Buďonnyj. Počas týchto troch dní však batérie nevystrelili jediný granát.¹⁸

Po presune do Novo Pokrovskaja dostala divízia rozkaz postupovať cez Dimitrijevsuju do obce Losenskaja, kde mala vytvoriť predmostie na rieke Čelbas. Veliteľstvo delostrelectva spolu s rotou HKB 11 dorazili do obce Losenskaja 4. augusta o 15.00 h. Batéria 5/11 však pre poruchy na viacerých vozidlách nebola schopná presunu. Po vytvorení predmostia dostal peší pluk 20 rozkaz postupovať v smere na severný okraj mesta Kropotkin. Večer sa však omylom dostal

¹²VHA Trnava, f. RD, šk. 166, č. 21.977/taj/3odd., Operačný rozkaz č. 12 z 24. 7. 1941.

¹³BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 48.

¹⁴VHA Trnava, f. RD, šk. 7, sign. 30/2/7, Vojenský denník gen. Turanca 10. 4. 1942 – 2. 9. 1942, s. 69.

¹⁵VHA Trnava, f. RD, šk. 33, č. 2763/taj42, Situačné hlásenia del. odd. 11 za obdobie 28. 7. – 3. 8. 1942.

¹⁶LUCAS, J.: Hitlerovy horské jednotky. Praha : Naše vojsko, 2001, s. 137.

¹⁷BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 49.

¹⁸VHA Trnava, f. RD, šk. 33, č. 2763/taj42, Situačné hlásenia del. odd. 11 za obdobie 28. 7. – 3. 8. 1942.

I/20 prápor do nemeckej delostreleckej a mìnometnej paľby a musel ustúpiť asi o 1,5 km. Mesto obsadila Rýchla divízia spolu s divíziou SS Wiking 5. augusta. Ešte v ten istý deň bola divízia SS Wiking z mesta odvolaná a vystriedali ju slovenskí vojaci s úlohou kryť mesto na južnom a západnom smere.¹⁹ Celé delostrelectvo sa presunulo do priestoru severne od Kropotkina. Divízii bol pridelený aj nemecký oddiel 602 zložený z dvoch batérií 150mm húfnic a jednej batérie 100mm kanónov, ktorý zaujal palebné postavenie v obci Losevskaja.²⁰

Sovietske vojská počas slovenského postupu na Kropotkin kládli slabý odpor a ustupovali za riekou Kubáň. K väčšiemu odporu sa zomhli krycie jednotky až v noci na 6. augusta, keď sa na východný okraj Kropotkina sústredila mìnometná a delostrelecká paľba. O 5.00 h bolo spozorované zhromažďovanie sovietskej pechoty na ceste juhovýchodne od mesta, na čo zareagovala ako prvá 2/11 batéria, ktorá vystrelila 18 granátov a rozohnala nepriateľských vojakov.²¹ O hodinu neskôr strieľala 2/11 batéria spolu s rotou HKB 11 na ustupujúce sovietske povozy. Jednotky ustupujúce pod tlakom divízie SS Wiking boli cieľom slovenského delostrelectva aj počas celého dňa.

Batéria 3/11 a rota HKB 11 strieľali z palebných postavení v priestore obce Vorovskij. Rota HKB 21 a 2/11 batéria spolu s prideleným nemeckým oddielom 602 zaujali svoje postavenia na severnom okraji Kropotkina. Kanónová batéria stále čakala v Losevskej na motorové vozidlá a veliteľstvo delostreleckého oddielu sa sústredilo v obci Stepok.²²

Mìnometná paľba na Kropotkin pokračovala aj v noci na 7. augusta, až kým sa nepodarilo 2/11 batérii nepriateľské mìnometry umlčať. Po celý deň batérie ostreľovali ustupujúcich Sovietov s veľmi dobrým účinkom a spôsobovali im veľké straty najmä na materiáli. Delostrelectvo strieľalo aj na železničnú trať Kropotkin – Gul'keviči, ktorú sa podarilo prerušiť.

Dňa 8. augusta prekročili prvé jednotky Rýchlej divízie riekou Kubáň na ukoristených sovietskych gumových člnoch. Išlo o mužov z 2/20 pešej roty podporovaných rotami HKB 11 a HKB 20, ktorí prekročili riekou. Prevoz slovenských jednotiek sa udial bez jedinej známky sovietskeho odporu. Do večera 8. augusta bola na druhej strane rieky celá divízia. Väčšina jednotiek prekročila riekou po moste v obci Grigoripolisskaja. Veliteľstvo delostrelectva sa presunulo do obce Majkopskij, rovnako ako batérie 2/11, 5/11 a rota HKB 11. Rota HKB 20 sa rozmiestnila v priestore obce Višnovskij, 3/11 batéria a rota HKB 21 zaujali postavenie v Gul'keviči. Presun delostrelectva na druhú stranu rieky bol ukončený o 17. 00 h.²³

Po prekročení rieky postupovali prvosledové jednotky divízie (peší pluk 21 podporovaný 3/11 a rotou HKB 21) k rieke Laba, južne od obce Tenginskaja. Pluk mal za úlohu chrániť pravé krídlo divízie SS Wiking. Na poludnie 9. augusta prápor II/21 prenikol na druhý breh rieky a obsadil tam predmostie. Do večera 10. augusta zaujali jednotky pešieho pluku 21 obranu južne od obce Tenginskaja, zatiaľ čo sa ostatné časti divízie zhromažďovali v obci Alexejevskij.²⁴

Rýchly postup divízie si opäť vyžiadal daň na motorových vozidlách, a preto vydal gen. Jozef Turanec osobitný rozkaz na reorganizáciu divízie.²⁵ Medzi šiestou a siedmou hodinou ráno 11. augusta prekročilo riekou Laba delostrelectvo divízie. Veliteľstvo delostreleckého oddielu 11 spolu s 5/11 batériou vyrazilo na dedinu Ujlap, ale kvôli množstvu prekážok zostalo v obci Černišov. Rádiogram, podľa ktorého mal oddiel vyraziť až o 9.30 h, dostal veliteľ delostrelectva mjr. Klúčik až pri presune. Po niekoľkých dňoch pokoja sa batérie opäť zapojili do bojovej

¹⁹BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 49.

²⁰VHA Trnava, f. RD, šk. 166, č. 22.015/taj/3odd., Operačný rozkaz č. 21 z 5. 8. 1941.

²¹VHA Trnava, f. RD, šk. 33, č. 2763/taj42, Situačné hlásenia del. odd. 11 za obdobie 28. 7. – 3. 8. 1942.

²²Tamže.

²³Tamže.

²⁴BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 50.

²⁵Pešiemu pluku 20 boli odobrané všetky motorové vozidlá a pridelená mu bola vozatájská kolóna na zabezpečenie prepravy ťažkých zbraní. Presuny vojakov sa mali vykonávať peším pochodom. Odňaté motorové vozidlá prideliť veliteľ divízie pešiemu pluku 21, ktorý sa stal úplne motorizovaným. BYSTRICKÝ, ref. 80, s. 50.

činnosti. Veliteľ nemeckého oddielu 602 hlásil, že západne od obce Makro Makarov sa nachádza prápor sovietskej pechoty a jedna z jeho batérií zahájila paľbu.²⁶

Po reorganizácii divízie postupoval motorizovaný peší pluk 21 na čele divízie do priestoru obce Belorečenskaja. Divízii SS Wiking sa podarilo vytvoriť predmostie cez rieku Pšiš, ktoré mala po nej prevziať peší pluk 21. Podporovať ho mali 2/11 a 5/11 batérie. Ostatné jednotky sa presunuli cez Artipovskij do dediny Veliko Večnoje s úlohou zaistiť východný breh rieky Belaja. 13. augusta čistili jednotky divízie priestor Veliko Večnoje. O 7.15 h zaútočili sovietske lietadlá bombami a guľometnou paľbou na postavenie 5/11 batérie, asi 3 km severne od Belorečenskaja. Zranený nebol nikto, ale bomby poškodili niekoľko nákladných áut.²⁷ 13. august bol významným dňom aj pre veliteľa Rýchlej divízie gen. Turanca. Na veliteľstve divízie vo Voroncove – Dašov mu veliteľ LVII. tankového zboru gen. Kirchner odovzdal Rytiersky kríž Železného kríža.

Keďže slovenské jednotky našli most cez Pšiš zničený, prekročiť sa ju podarilo až na poludnie 14. augusta. Po silnej delostreleckej príprave slovenských a nemeckých batérií prebrodili rieku I a II/21 prápory, pričom ťažko ranení boli šiesti muži a ľahké zranenia utrpeli dvaja. Úzke predmostie bolo do večera rozšírené a slovenská pechota s podporou všetkých batérií obsadila dedinu Okt'abrskej. Sovietske motorizované kolóny ustúpili na juhovýchod. Batérie 2/11, 3/11 a rota HKB 21 podporovali útok na dedinu z palebných postavení juhovýchodne od obce Bžeduchovskaja. Účinnou paľbou umlčali sovietske ohniská odporu a umožnili tak vlastnej pechote dobyť Okt'abrskej. Nemecký oddiel sa premiestnil do Bžeduchovskaja o 14.30 h a ihneď sa zapojil do ostreľovania.²⁸

Nasledujúci deň obsadili jednotky pešieho pluku 20 dedinu Martanskaja. Do 17.00 h sa presunulo do dediny aj celé delostrelectvo divízie. Batéria 3/11 a rota HKB 21 zaujali postavenie na západnom okraji obce, rota HKB 11 na juhovýchodnom okraji. Batérie 2/11 a 5/11 sa presunuli do postavení asi 4 km východne od dediny. Hneď po zaujatí postavenia začala rota HKB 21 paľbu na ustupujúcu sovietsku kolónu.

Na začiatku druhej polovice augusta bola Rýchla divízia v dočasnej obrane na čiare Martanskaja – Okt'abrskej. Počas letnej ofenzívy postúpila asi o 800 km. Divízia dorazila do predhoria Kaukazu, ale tu sa jej postup zastavil.

Počas trojtýždňových bojov ustúpili vojská sovietskeho Severokaukazského frontu (veliteľ maršal Semjon Bud'onnij) od Donu až po predhoria severozápadnej časti Veľkého Kaukazu. Nemcom sa tak nepodarilo splniť cieľ – obkľúčiť a zničiť zväzky Červenej armády medzi Donom a Kubáňou. V druhej polovici augusta bola Rýchla divízia opäť nasadená medzi prvosledovými jednotkami. Keď nemecká 198. divízia, ktorá patrila do 17. armády, dosiahla priestor obce Saratovskaja (severne od Gorjačeho Kľuča) a divízia SS Wiking obsadila priestor Černigovskaja – Linenaja (východne od Gorjačeho Kľuča), vznikla medzi oboma divíziami medzera. Dňa 17. augusta dostala Rýchla divízia rozkaz postupovať juhozápadným smerom, zmocniť sa priestoru Kutajsskaja – Abchazskaja a vyplniť vzniknutú medzeru.²⁹

Dňa 18. augusta zaútočil peší pluk 20 na dedinu Kutajsskaja a peší pluk 21 na dedinu Abchazskaja. Tú obsadil pluk o 7.00 h. Vzápätí sa pri ceste severne od dediny rozmiestnili delostrelecké batérie. Batéria 5/11 zaujala postavenie na pravej strane cesty, 3/11 batéria a rota HKB 21 na ľavej. Batéria 2/11 a rota HKB 11 sa presunuli do dediny Kutajsskaja. O 10.00 h bola Abchazskaja ostreľovaná sovietskymi lietadlami, ale delostrelecký oddiel 11 neutrpel žiadne straty.³⁰

²⁶ŠTIBRANÝ, V.: Rýchla divízia na východnom fronte august – september 1942. Rigorózna práca, FF UCM v Trnave, 2003, s. 30.

²⁷VHA Trnava, f. RD, šk. 33, č. 2763/taj42, Situačné hlásenia del. odd. 11 za obdobie 28. 7. – 3. 8. 1942.

²⁸VHA Trnava, f. RD, šk. 33, č. j. 25.429/42, Záznamy správ a situačné hlásenia z augusta 1942. Veliteľ delostrelectva mjr. Klúčik hlásil veliteľstvu „...zdravotný stav mužstva dobrý, straty žiadne, fyzický a morálny stav jednotiek dobrý“. Veliteľ pešieho pluku 21 navrhol na vyznamenanie veliteľa nemeckého oddielu 602 a dvoch styčných dôstojníkov. Oddiel mal počas útoku na Okt'abrskej dvoch ťažko a dvoch ľahko ranených mužov.

²⁹BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 51.

³⁰VHA Trnava, f. RD, šk. 33, č. 2763/taj42, Situačné hlásenie del. odd. 11 z 18. augusta 1942.

O deň neskôr pokračovala divízia v útoku. Peší pluk 20 postupoval na Chatyps a peší pluk 21 na dedinu Suchaja Cice. Za úlohu mali nadviazať spojenie s divíziou SS Wiking. Úspešný však bol len peší pluk 21, ktorý do večera obsadil severnú časť Suchaja Cice. Peší pluk 20 narazil na silný odpor na kóte 106 a musel sa stiahnuť do obce Kutajsskaja. Úspešnejšie neboli ani susedné nemecké jednotky, keď 198. divízia dosiahla čiaru 2 km južne od mesta Gorjači Kľuč a SS Wiking sa časťou svojich síl zachytila pri dedine Kura Cice. Sovietskym vojskám sa tak podarilo zastaviť postup nemeckých a slovenských vojsk a prinútili ich prejsť do obrany. Medzi jednotlivými plukmi v obrannej línii však vznikli medzery v šírke niekoľkých kilometrov. Napríklad medzera medzi pešími plukmi 20 a 21 bola skoro 8 km široká a medzi peším plukom 20 a nemeckou 198. divíziou dokonca 10 km. Týmito neobsadenými úsekmi prenikali sovietske hliadky 10 až 20 km hlboko do slovenských postavení a útočili na trény a ubytovacie miesta. Slovenské a nemecké jednotky boli často prepadávané zo strán alebo zozadu.³¹

Od prechodu cez rieku Kubáň začali Rýchlej divízii čoraz väčšie problémy robiť partizáni. Niekoľkokrát denne prepadávali jednotky a trény v celom priestore divízie. Lesnatý a nepriehľadný terén im poskytoval vynikajúce podmienky na ich činnosť. K prvému vážnejšiemu prepadu došlo k 23. augusta. Asi 4 km od obce Bžeduchovskaja prepadli partizáni tri autá s pohonnými hmotami. Najprv zastrelili vodiča a spolujazdca auta idúceho v čele, a kým stihli zvyšné dve vozidlá doraziť na miesto prepadu, partizáni prvé auto zničili ručnými granátmi.³²

Medzi 20. a 24. augustom čelili jednotky divízie stupňujúcemu sa sovietskemu odporu. Delostrelectvo sa rozmiestnilo v dedinách Suchaja Cice a Abchazskaja. Dve húfnicové batérie nemeckého oddielu zaujali postavenie na severnom okraji Suchaja Cice a spolu s rotou HKB 21 ostrelovali sovietske guľometné hniezda na západnom okraji dediny. Počas dopoludnia sa k nim pridali aj batérie 3/11 a 5/11. Už ráno musel čeliť nemecký oddiel sovietskemu protiútok, pri ktorom utrpel značné straty na ľuďoch aj na vozidlách. Skoro ráno 21. augusta strieľala sovietska 122mm húfnica do priestoru pozorovateľne 5/11 batérie. O 6.00 h zastavili priehradnou paľbou batérie 5/11, 3/11 a rota HKB 21 útok Sovietov z lesov západne od dediny Suchaja Cice. Dopoludnia strieľali batérie na sovietske palebné postavenia v priestore rafinérie v dedine.³³ Až do 25. augusta bol v postaveniach Rýchlej divízie pokoj, občas prerušovaný rušivými delostreleckými paľbami na oboch stranách. Jedinou vážnejšou udalosťou bol uvedený partizánsky prepad.

Na konci augusta prebiehala sovietska obranná línia po čiare Kutajsskaja – Tri Duba – Chatyps – Bezimjannoje – Pjatigorskije. Rýchla divízia bola rozmiestnená v postaveniach na čiare kóta 106 – Suchaja Cice. Jej susedia zostali nezmenení – západným bola 198. divízia, východným divízia SS Wiking. Na 25. augusta naplánovalo veliteľstvo divízie útok, ktorým sa mali slovenské jednotky zmocniť kóty 260, postúpiť z obce Suchaja Cice, preraziť na Chatyps a nadviazať spojenie so 198. divíziou. Útok mal zahájiť I/20 prápor pod velením majora Lehotského, podporovaný rotami HKB 11 a 20 a 2/11 batériou. Tieto tri batérie tvorili západnú skupinu delostreleckej podpory. Batéria 3/11 spolu s nemeckým oddielom (ktorému bola pridelená aj 5/11 batéria) tvorili východnú skupinu. Tá mala podľa požiadaviek veliteľa pluku umlčovať bočnými paľbami nepriateľské ťažké zbrane. Západná skupina mala byť pripravená kryť pravý bok pešieho pluku 20 a po dosiahnutí kóty 260 sa mala na ňu premiestniť.³⁴

O 7.00 h, po pol hodine trvajúcej delostreleckej prípravy vyrazil I/20 prápor do útoku. O hodinu neskôr hlásilo prieskumné lietadlo, že v priestore kóty 260 sa nachádza stanový tábor. De-

³¹BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 51. Pozri aj TURANEC, ref. 6, s. 45.

³²ŠTIBRANÝ, ref. 26, s. 46. Po tomto prepade vydal gen. Turanec Osobitný rozkaz č. 41, ktorým nariadil, aby autá jazdili len vo dne a v skupinách s minimálne tromi vozidlami. Mužstvo malo byť na partizánsky prepad neustále pripravené. Každý partizán chytený so zbraňou mal byť bez milosti zastrelený. Na túto príležitosť si mala každá jednotka vopred zostaviť popravicíu čatu vyzbrojenú sovietskymi zbraňami a strelivom.

³³VHA Tmava, f. RD, šk. 33, č. 2763/taj42, Situačné hlásenia del. odd. 11 z 20. a 21. augusta 1942.

³⁴VHA Tmava, f. RD, šk. 166, č. 22.015/taj/3odd., Operačný rozkaz č. 32 z 23. 8. 1941.

lostrelecký oddiel 602 na uvedené miesto okamžite zahájil paľbu, ktorá trvala až do pol deviatej. Vojaci I/20 práporu zatiaľ severne od kóty 260 opatrne postupovali vpred. O 8.45 h nariadil veliteľ ARKO 121 plukovník Rosman batérii 100 mm kanónov a batérii 150 mm húfníc, aby zahájili paľbu na kótu 400, kadiaľ podľa výpovedí zajatcov prebiehalo sovietske hlavné obranné postavenie.³⁵

O pol desiatej dosiahli jednotky I/20 práporu kótu 260. Dostali sa však do silnej guľometnej a mínometnej paľby a museli sa stiahnuť. Na druhý pokus, s podporou oddielu 602, sa podarilo vytlačiť Sovietov z lúky pod kótou na jej vrchol. Postup sa však opäť zastavil o 11.30 h, keď narazili slovenskí vojaci na zakopaného nepriateľa. Pomaly postupoval aj pluk 21 v obci Suchaja Cice, keď musel v priestore rafinérie prekonávať súvislé zákopy a početné guľometné hniezda.³⁶

V poobedňajších hodinách začal odpor nepriateľa narastať. Peší pluk 21 sa dostal do ťažkej delostreleckej paľby a o druhej hodine sa sovietske delostrelectvo zameralo na palebné postavenia batérií nemeckého oddielu. Výsledkom tejto paľby boli traja mŕtvi a osem ranených.³⁷ O pol hodiny neskôr sa podarilo jednej rote I/20 práporu preniknúť na kótu 260 zo severozápadu a vyčistiť nepriateľské obranné postavenia. O 15.15 h obsadil kótu celý prápor a hneď sa zaistil zo všetkých strán. Divízne delostrelectvo sa hneď po obsadení kóty presunulo do priestoru kóty 106, kde zaujalo palebné postavenia. Večer musel prápor čeliť guľometnej a mínometnej paľbe, ktorá trvala až do 00.30 h. Nadránom podnikli Sovieti neúspešný protiútok, ktorým skončili ich snahy o znovudobytie kóty 260. Za takmer 24 hodín bojov o kótu stratili Sovieti 63 mŕtvych. Straty na slovenskej strane dosiahli jedného mŕtveho a 37 ranených. Nemecký oddiel prišiel o troch mŕtvych a ôsmich ranených.³⁸ Sovietski zajatci pri výsluchu prezradili, že slovenské delostrelectvo zničilo dve delá. Bitka o kótu 260 sa stala jednou z najvýznamnejších epizód nasadenia Rýchlej divízie na východnom fronte. Poľné delostrelectvo sa významnou mierou podieľalo na tomto úspechu slovenských vojakov.³⁹

Podporou pri útoku na kótu 260 skončila spolupráca delostreleckého oddielu 11 a nemeckým oddielom 602. Oddiel bol vyňatý zo zväzkov Rýchlej divízie a presunul sa k jej pravému susedovi, 198. divízii. Pri tejto príležitosti vyznamenal gen. Turanec veliteľa Artileriekomanda 121 plk. Rosmana, jeho pobočníka a jedného dôstojníka oddielu.⁴⁰

³⁵VHA Trnava, f. RD, šk. 7, sign., 30/2/7, Vojenský denník gen. Turanca 10. 4. 1942 – 21. 9. 1942 s. 78.

³⁶ŠTIBRANÝ, ref. 26, s. 48.

³⁷VHA Trnava, f. RD, šk. 7, sign., 30/2/7, Vojenský denník gen. Turanca 10. 4. 1942 – 21. 9. 1942 s. 78.

³⁸ŠTIBRANÝ, ref. 26, s. 49.

³⁹Bitku o kótu 260 dramaticky opísal por. Ernest Lazár, spravodajský dôstojník delostreleckého oddielu 11: „*V tóni stromov sa posledný krát pripravuje útok. 25. augusta. 1942 o 7.30 hod. zahučali hory mohutnou paľbou delostrelcov. Nepriateľ bol nútený pod ťarchou oceľových pozdravov stiahnuť hlavy do dier, ktoré si v predvečer vykopal. Mieriči u diel ani nie sú si vedomí svojej skazonosnej práce. Ale tí tam vpredu, velitelia batérií, velitelia rôt, naši pešiáci, naši delostreleckí rádiotelegrafisti a telefonisti, naši pátrači sa presvedčili o účinkoch drtiaceho kladiva divízie, nášho delostrelectva. Pechota húževnate preniká hustým, zalesneným, nepriehľadným terénom. ... Nepriateľ akosi ľahko sa vzdáva svojho postavenia a láka naše jednotky do hustejšieho lesa. Ťažké guľomety nepriateľa sú namierené do boku našich. Tu zasahujú kanóny proti útočnej vozbe a nádhernou priamou strelbou ničia nepriateľské palebné zdroje. Predvidanej pasci nepriateľa vyhne sa veliteľ práporu malým ústupom. Začína paľba kamarátskych zbraní, slovenských a nemeckých delostrelcov. Husté, čierne kotúče dymu zahaľujú nepriehľadným závojom postavenie bolševikov. Zanechávajú svojich vojakov, prchá na nádhernom bielom žrebcovi bolševický "komandir". Oko ukrytého telefonistu od horskej kanónovej batérie zbadá ho, siahne po svojej puške. Chumáč prachu sa rozptýli a na ceste leží nehybné telo veliteľa bolševikov. Naše guľomety štekajú, zo stromov padajú mŕtvi vojaci červenej armády. Líščie diery a bunkre sú hrobmi nesčíselných komisárov. Pre červených niet záchrany. Naša tretia rota obchvacuje nepriateľa z prava. Nepriateľ je obklúčený! Duša batérie, jej veliteľ, sedí v húštine, ťažko štekajú nepriateľské guľomety a automatické zbrane. Kludne a ticho riadi veliteľ batérie paľbu svojej zbrane a odovzdáva každý povel svojmu rádiotelegrafistovi. Tento učupený, kľčovite sa drží telegrafného kľúča a v skratkách odovzdáva za zlomok sekundy povely do pohotovej batérie. Už počuť odpálenie a granáty letia nad hlavami pozorovateľov a pešiakov. Besné píšťanie spôsobuje zmätok v radoch nepriateľa. Výbuch vedľa výbuchu! ... Okamžite toho využíva naša pechota, odhodlane vráži do radov nepriateľa. Je 15.15 hod., veliteľ hlási: Kóta 260 dobytá a zaistená!*“

VHA Trnava, f. RD, k. 21, Delostrelecký oddiel 11, č. 2860/Taj1942.

⁴⁰VHA Trnava, f. RD, šk. 7, sign., 30/2/7, Vojenský denník gen. Turanca 10. 4. 1942 – 21. 9. 1942 s. 81.

V ten istý deň večer dali o sebe opäť vedieť sovietski partizáni. O 19.30 h prepadli dve autá, na ktorých sa z pozorovateľne vracal veliteľ 5/11 batérie stot. Tibor Mačura. Osobné auto, v ktorom sa viezol stot. Mačura, bolo zapálené a zhorelo, nákladné auto partizáni poškodili. Stot. Mačura utrpel ľahké zranenie, dvaja muži ťažké a dvaja boli po prepade nezvestní. Navyše partizáni prerušili telefónne spojenie medzi batériou a pozorovateľňou. Po prepade nariadil veliteľ divízie posilniť palebné postavenie jednou čatou cyklistickej eskadrony. V ten istý deň sa odohrali ešte dva ďalšie prepady, ale jednotkám divízie sa podarilo šiestich partizánov zajať. Jediný partizán zajatý pri prepade stot. Mačuru bol popravený 28. augusta v obci Abchazskaja. Zvyšní dvaja boli popravení v obci Imeretinskaja 28. a 29. augusta.⁴¹

Ráno 28. augusta bola asi 2 km od palebného postavenia 5/11 batérie spozorovaná skupina asi 60 sovietskych vojakov. Ako neskôr vypovedali zajatci, skupinu viedli major a dvaja poručíci. Zajatci takisto vypovedali, že medzi Sovietmi sa nachádzal aj jeden slovenský desiatnik, ktorý bol ranený a obviazaný. Pravdepodobne išlo o desiatnika nezvestného z prepadu na stot. Mačuru.⁴²

V posledných augustových dňoch ochabla aktivita sovietskych vojsk, ale začali sa stupňovať partizánske prepady. 30. augusta zaútočili partizáni na povoz, ktorý viezol proviant z dediny Abchazskaja do postavení delostrelectva. V ten istý deň a na rovnakej ceste boli nezávisle od seba prepadnuté aj nákladné autá, ktoré išli do Abchazskaja pre proviant a muníciu. Veliteľ oddielu vyslal na miesto prepadu dve hliadky, veliteľ pešieho pluku 21 jednu. Zároveň navrhol, aby dôležitú cestu strážiła cyklistická eskadrona z divízneho priezvedného oddielu, pretože stráženie hliadkami považoval za nedostatočné. Prepady si vyžiadali osem mŕtvych, dvanásť ranených a nezistený počet nezvestných.⁴³

Keďže partizáni komplikovali zásobovaciu situáciu, vydal veliteľ divízie rozkaz, ktorým nariadil všetkým batériám prísne šetrenie muníciou. V najbližších dňoch nemohli batérie pre nedostatok pohonných hmôt očakávať žiadne doplnenie streliva. Granáty mali byť počas útokov nepriateľa používané najmä proti živej sile, ktorá najviac ohrozovala vlastnú pechotu. Spotreba streliva pri útoku bola nariadená na 40 granátov na batériu. Pre zistenie dennej odchýlky povolil gen. Turanec dve rany. Velitelia pechoty mali žiadať podporu skôr pri nepriateľskom útoku ako pri vlastnom. Za šetrenie strelivom boli osobne zodpovední velitelia batérií.⁴⁴

V druhej polovici augusta došlo k preskupeniu síl skupiny armád A. 17. armáda mala pokračovať v útoku na Kaukaz pozdĺž čiernomorského pobrežia smerom na Batumi. XXXIX. horský zbor mal postupovať cez Veľký Kaukaz na Suchumi a 1. tanková armáda sa mala z priestorov Pjatigorska a Prochladného prebiť na Groznyj a Baku. Vzhľadom na ďalší postup 1. tankovej armády bol LVII. tankový zbor v zložení divízia SS Wiking, 198. pešia divízia a Rýchla divízia podriadený veleniu 17. armády.⁴⁵

Na začiatku septembra sa Rýchla divízia držala v obranných postaveniach na čiare Suchaja Cice – kóta 260, severovýchodne od Gorjačeho Kľuča. Jej susedmi boli stále 198. divízia na západe a divízia SS Wiking na východe. V nasledujúcich týždňoch bol charakter jej činnosti podmienený skutočnosťou, že sovietske vojská zaujali pevnú obranu a stále viac rozvíjali útočnú činnosť.⁴⁶ Podporované boli množiacimi sa skupinami partizánov, ktorí dokonale vy-

⁴¹BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 52. Traja partizáni boli zastrelení a dvaja obesení. Pri poprave boli označení tabuľkou s nápisom „Som partizán“. Mŕtvoly viseli na námestí v dedine celé odpoľudnie a celú noc, aby odstrašujúcim príkladom zapôsobili na miestne obyvateľstvo.

⁴²ŠTIBRANÝ, ref. 26, s. 51.

⁴³VHA Trnava, f. RD, k. 33, Situačné hlásenie DO 11 z 30. augusta 1942. Veliteľ oddielu žiadal od gen. Turanca radikálnu akciu, ktorá by zamedzila podobným prepadom, pretože „...sú už bez toho napjaté nervy prepínané k nevydržaniu...“

⁴⁴VHA Trnava, f. RD, šk. 159, č. 2857/taj/1942 Osobitný rozkaz z 30. augusta 1942.

⁴⁵BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 52.

⁴⁶BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 53.

užívali priaznivé podmienky na svoje aktivity v tyle slovenských vojsk a čoraz viac vyčerpávali ich fyzické a psychické sily.

Dopoludnia 1. septembra prepadli partizáni kuchynský tréner roty HKB 20 na ceste Kutajsskaja – kóta 260, asi 1 km južne od postavenia 2/11 batérie, pričom dvoch mužov zabili a jedného zranili. Vo večerných hodinách sa do ťažkostí dostal peší pluk 21, keď musel čeliť útoku v sile pluku podporovanom mimoriadne silnou delostreleckou a mínometnou paľbou. Útok bol o 4.00 h vlastným delostrelectvom zastavený, keď batérie 2 a 5/11 spolu s rotou HKB 21 vystrelili celkovo 359 granátov. Nezháľala ani druhá skupina delostrelectva, keď o 1.30 h pomáhali 3/11 a rota HKB 11 a 21 odraziť sovietsky útok na kótu 260.⁴⁷

Ďalší partizánsky prepad na zásobovacie línie delostreleckých batérií sa odohral 3. septembra. Asi 800 metrov severozápadne od kóty 260 bola prepadnutá osemčlenná hliadka od roty HKB 11, ktorá deň predtým niesla večeru na pozorovateľňu a teraz sa vracala naspäť. Dvaja vojaci, slob. Július Krekáč a slob. Ján Pický pri prepade zahynuli, ďalší dvaja, stk. Ambróz Kramlička a stk. Ján Eštok boli ranení.⁴⁸

Rušným dňom bol aj 10. september, keď bol ráno prepadnutý kuchynský tréner pešieho pluku 20. Prepad si vyžiadal sedem mŕtvych a sedem ranených. Sovieti zaútočili aj na kolónu, ktorá išla ako sprievod s ranenými a ručnými granátmi zničili sanitný voz. Rovnaká skupina vojakov zaútočila neskôr aj na postavenie 2/11 batérie, ale tentoraz bol útok šrapnelmi odrazený bez vlastných strát.⁴⁹ O deň neskôr ostreľovali sovietske protitankové kanóny severný okraj Suchaja Cice a palebné postavenie 3/11 batérie. Jeden granát zasiahol strom v postavení a zranil slob. Ondreja Repku a stk. Pavla Juríka. Ďalší dvaja ranení boli hlásení z pozorovateľne 5/11 batérie, na ktorú dopadlo niekoľko delostreleckých granátov.⁵⁰

Sovietske protitankové kanóny pokračovali v ostreľovaní pozorovateľne 3/11 batérie aj 12. septembra, až kým sa slovenským húfnicam nepodarilo ich umlčať. Húfnice pálili aj na domy v obci Suchaja Cice, v ktorých pozorovatelia predpokladali SV sovietskeho práporu, pričom jeden dom zničili a ďalšie tri poškodili. Batéria 3/11 bola aktívna celé dopoludnie, keď o 10.00 h umlčala sovietsku batériu 76,2mm kanónov. Dopoludnia sa odohral aj už pomaly tradičný prepad na kuchynské tréner 2/11 batérie.⁵¹ V ten deň uskutočňovali útočnú činnosť aj slovenskí vojaci, keď za silnej podpory delostrelectva zaútočili na postavenie Sovietov na kóte 288,2.

Počas septembrových dní začala rapídne klesať disciplína a bojová morálka dôstojníkov a mužstva Rýchlej divízie. Vplyv na tento stav mali opakované partizánske prepady, nočné prepady a nasadenie mužstva na fronte bez možnosti odpočinku alebo dovolenky. Väčšina vojakov bola v poli od začiatku vojny a divízia nebola takmer vôbec dopĺňaná. Početný stav jednotiek bol asi 50 až 60 % tabuľkových počtov, čo absolútne nestačilo na bojovú činnosť v lesnatom a horskom teréne. Vplyvom narastajúceho množstva ranených a chorých sa početný stav rýchlo znižoval.⁵²

Už 9. septembra predložil gen. Turanec ministerstvu národnej obrany návrh na reorganizáciu delostrelectva Rýchlej divízie: „Aby bojová schopnosť delostrelectva Rýchlej divízie neklesla a delostrelectvo bolo schopné i v horskom teréne plniť kladené požiadavky, účinne podporovať pechotu, je žiadúce a nutné previesť tieto organizačné zmeny z nasledujúcich dôvodov:

1. Podľa doteraz nadobudnutých skúseností jeden delostrelecký oddiel nestačí plniť úlohy divízneho delostrelectva zvlášť v tomto hornatom a lesnom teréne.
2. Horský terén Kaukazu je v zimných mesiacoch pre motorizované delostrelectvo len na malú mieru spôsobilý pohybu, preto že je nedostatok zjazdnych ciest a podľa posudkov

⁴⁷VHA Trnava, f. RD, šk. 33, Situačné hlásenie del. odd. 11 z 2. septembra 1942.

⁴⁸ŠTIBRANÝ, ref. 26, s. 61.

⁴⁹VHA Trnava, f. RD, šk.7, sign. 30/2/7, Vojenský denník gen. Turanca 10. 4. 1942 – 21. 9. 1942 s. 85.

⁵⁰VHA Trnava, f. RD, šk. 33, Situačné hlásenie del. odd. 11 z 11. septembra 1942.

⁵¹Tamže, z 12. septembra 1942.

⁵²BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 54.

znalcov miestnych pomerov sú zvlášť na severnom Kaukaze cesty nezjazdne pre veľký stav snehu a náľadia.

3. Všetky delá po 14 mesačnej službe v poli stálym používaním k strelbe a ešte viac presunmi po nezjazdných cestách natoľko sú opotrebované, že je nutné ich buď vymeniť, alebo previesť generálnu opravu. Toto platí i pre motorové vozidlá, na ktorých dosiaľ nebola prevedená generálna oprava.

Aby horeuvedené nedostatky mohli byť odstránené, navrhujem nasledujúce organizačné zmeny: Delostrelecký oddiel 11 vymeniť pre zimné boje v tomto horskom teréne hipickým delostreleckým plukom 31, vybaveným húfnicami vz. 16/19 alebo vz. 30, ktoré sú spôsobilé strieľať i vrchnou skupinou uhlov. Divízne delostrelectvo podľa tohto návrhu by pozostávalo z dvoch húfnicových oddielov po troch batériách, z troch horských kanónových batérií po štyroch delách a z jednej 10,5 cm motorizovanej kanónovej batérie vybavenej vlečnými, reťazovými motorovými vozidlami.

Teraz zasadený motorizovaný delostrelecký oddiel i s materiálom buď dopraviť do zápolia a tam previesť patričné opravy a doplnky, poprípade vymeniť delostrelecký materiál nemeckým, alebo ponechať ako zaisťovací oddiel v posádke Rostov, kde po príchode ostatných oddielov tohto pluku zo zázemia by sa mohla previesť reorganizácia celého motorizovaného delostreleckého pluku 11. Zaisťovací oddiel v Rostove by v zimných mesiacoch previedol generálnu opravu motorových vozidiel, precvičil mužstvo u nemeckého materiálu a po dobrom výcviku a reorganizácii v letných mesiacoch vymenil delostrelecký pluk 31 a schopne by plnil kladené úlohy v ďalších bojoch Rýchlej divízie.

Aby každý dôstojník našej armády nadobudol vojnové skúsenosti v poli pred nepriateľom, aby dôstojníci boli striedaní a mali jednakú strávenú dobu v poli u bojových jednotiek, jednotlivci neboli stále v zápolí na úkor ostatných bojujúcich jednotlivcov a tým stálou frontovou službou netrpeli po dlhých namáhavých bojov na zdraví, je nutné vyriešiť túto otázku spravodlivo, a tak pozdvihnúť morálku a bojovú schopnosť dôstojníckeho zboru delostrelectva. Dôstojníci, ktorí majú najmenej šesťmesačnú frontovú službu, treba ihneď vymeniť tými, ktorí sú v zápolí a dosiaľ nemali frontovú službu, nepočítajúc vto službu za brannej pohotovosti štátu a v Haliči a službu u Zaisťovacej divízie, kde neboli zasadení v boji.

Mužstvo, ktoré má 12 mesačnú službu v boji, aby neutrpelo na zdraví, je žiadúce tiež vymeniť mužstvom mladšieho ročníka alebo mužstvom, ktoré ešte dosiaľ vôbec nebolo v poli.⁵³

⁵³VHA Trnava, f. RD, k. 37, čj. 22101 - 22150, č. 22.109/taj.3odd.1942, Reorganizácia delostrelectva Rýchlej divízie pre zimné obdobie – návrh, 9. september 1942. Veliteľ divízie žiadal aj o vystriedanie nasledujúcich dôstojníkov delostreleckého oddielu 11 a dôstojníkov HKB, ktorí sa zúčastnili všetkých bojov od nasadenia pri rieke Mius:

mjr. František Klúčikveliteľ oddielu
stot. Ján Duľaveliteľ 3/11 batérie
npor. Jozef Tabišveliteľ 2/11 batérie
npor. Štefan Zuzíkveliteľ 5/11 batérie
npor. Ľudovít Líškapobočník
npor. Viliam Safko1. dôstojník 5/11 batérie
npor. Ladislav Stanislav1. dôstojník 2/11 batérie
npor. Ferdinand Prchlíkdôstojník pozorovateľ 5/11 batérie
por. Vladimír Kočídôstojník pozorovateľ 2/11 batérie
por. Imrich Hraboveckýdôstojník pozorovateľ 5/11 batérie
por. Pavel Fázikspojovací dôstojník oddielu
por. Ernest Lazárspravodajský dôstojník
por. Ladislav Trnkoci1. dôstojník HKB 21
por. Karol Salingerveliteľ HKB 11
por. Eduard Ditrichveliteľ HKB 20
por. Juraj Hamara1. dôstojník HKB 11
por. Ján Kollarik1. dôstojník HKB 20
por. Juraj Dzvoničdôstojník pozorovateľ HKB 20

NÁVRH GEN. TURANCA NA REORGANIZÁCIU POENÉHO DELOSTRELECTVA
RÝCHLEJ DIVÍZIE (SEPTEMBER 1942)

Delostrelecký pluk 31	105 mm húfnica leFH 18	100 mm húfnica vz. 30
I/31 oddiel	–	12
II/31 oddiel	–	12
Delostrelecký oddiel 11	12	–

Situáciu v Rýchlej divízii mali zlepšiť doplnky mužstva. Na konci augusta a počas septembra prišlo k divízii 1 218 dôstojníkov a vojakov na doplnenie peších jednotiek. Dôležitejšou posilou však bol gen. Turancom spomenutý delostrelecký pluk 31, ktorý sa k divízii pripojil 15. septembra. Doplnený bol aj delostrelecký oddiel 11, ktorý posilnilo 64 mužov. Do 29. septembra sa tak zvýšil početný stav divízie na 8 456 osôb, čo bolo o 2 269 osôb viac ako stav z 15. augusta 1942.⁵⁴

Delostrelecký pluk 31 bol vytvorený v lete 1941. Pozostával z dvoch oddielov, z ktorých každý mal po tri batérie a jeho výzbroj tvorilo 24 húfnic vz. 14/19. Pluk bol pridelený Zaisťovacej divízii a jeho veliteľom sa stal pplk. Karel Pichl. Vo februári 1942 bol pluk vyčlenený spod právomoci veliteľa Zaisťovacej divízie a pridelený nemeckému XVII. armádnemu zboru (veliteľ gen. pechoty Karl Hollidt) ako delostrelecká záloha. Udialo sa tak bez súhlasu ministerstva národnej obrany a veliteľstva armády.⁵⁵

Po osi Žitomir – Kočerovo – Kyjev sa celý pluk presunul do oblasti Charkova, kde čakal na bojové nasadenie. Pluku bol pridelený aj nemecký delostrelecký oddiel vyzbrojený tromi batériami húfnic kalibru 210, 150 a 105 mm.⁵⁶ Až do 11. mája sa bojová činnosť pluku obmedzila na hliadkovanie a občasnú rušivú paľbu. Ale v noci na 12. mája zahájilo sovietske delostrelectvo silnú palebnú prípravu, ktorá bola predzvesťou mohutného tankového útoku. Útok na delostrelecký pluk 31 mal dve etapy. V rannom útoku vnikol do postavenia dvoch jeho batérií sovietsky tank T-34 a doslova prevalcoval niekoľko húfnic. Batéria 2/31 takýmto spôsobom prišla o dve delá, ale zvyšné dve strieľali po Sovietoch až do večera. Až po ústupe ich zničili vlastné obsluhy.⁵⁷

Silná delostrelecká paľba a prekvapivý útok tankov vniesli zmätok do slovenských línii a bolo čoraz náročnejšie zorganizovať obranu. V zmlatku sa mnohí vojaci dali na ústup a rozutekali sa do blízkych lesov. Rozkaz veliteľa pluku na všeobecný ústup prišiel až v popoludňajších hodinách. Húfnice, ktoré sa nepodarilo zničiť nepriateľským tankom alebo vlastným obsluhám, zničili neskôr sovietske jednotky.⁵⁸

Po 12. máji sa Nemci snažili zorganizovať obranu pri Charkove. Velenie delostreleckého pluku 31 sa pokúsilo vytvoriť zo skupiniek delostrelcov bojaschopné pešie jednotky, čo sa

⁵⁴BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 55. Delostrelecký pluk 31 bol veliteľstvu divízie pridelený už 28. júla 1942. Po odchode od Zaisťovacej divízie sa zhromaždil v priestore Uspenskaja – Ambrozijevka a za úlohu mal pozbierať všetok materiál, ktorý Rýchla divízia zanechala v bývalých obranných postaveniach pri Golodajevke. VHA Trnava, f. RD, šk. 166, č. 22.010/taj/3odd1942, Operačný rozkaz č. 18 z 2. augusta 1942.

⁵⁵LACKO, M.: Skaza delostreleckého pluku 31 pri Charkove. In: Historické rozhľady I/2004, Trnava : UCM, 2004 s. 164.

⁵⁶Tamže, s. 3. V apríli 1942 mal delostrelecký pluk 31 pluk 40 dôstojníkov, 52 poddôstojníkov a 842 príslušníkov mužstva.

⁵⁷LACKO, M.: A. Škvarek spomína na východný front. In: Kultúra, 17/ 2003, Bratislava, s. 14–15.

⁵⁸LACKO, ref. 55, s. 172.

stretlo s veľkým odporom. Sovietske vojská však nezvládli nemecký protiútok z 13. mája a nasledujúcich dní, ustúpili z dobytých postavení a tak ďalšie bojové nasadenie delostrelcov bez diel nebolo nutné. Straty z 12. mája boli neskôr vyčíslené na 19 mŕtvych, 14 ranených a 20 nezvestných, medzi ktorými bol aj veliteľ pluku pplk. Pichl, ktorý padol do sovietskeho zajatia spolu s por. L. Pfliegelom od 2/31 batérie a por. P. Gajdošom od 4/41 batérie a skupinkou vojakov. Za nového veliteľa bol vymenovaný plk. Quido Dotzauer. Netreba pripomínať, že pluk prišiel aj o všetkých 24 húfnic vz. 14/19.⁵⁹

Po skončení májových bojov sa jednotky pluku ubytovali v dedinách Pesočín a Ľubotín, kde čakali na nové zbrane. Na začiatku júla rozhodlo ministerstvo národnej obrany o znovuvybrojení pluku, keď mal tento dostať 24 húfnic vz. 14/19. Už 24. júna bol pluk vyčlenený zo zväzku XVII. armádneho zboru (ktorý bol odvelený ku Stalingradu) a o niekoľko týždňov neskôr dostal rozkaz na presun na Kaukaz, k Rýchlej divízii. Nové húfnice mal pluk obdržať v priestore nového nasadenia.⁶⁰

Jednotky pluku sa najskôr vlakom presunuli do Rostova, odkiaľ pokračovali v spaľujúcich horúčavách peším pochodom po osi Rostov – Novobatajsk – Razdol'naja – Belorečenskaja na Kaukaz. 15. septembra sa plk. Dotzauer hlásil veliteľovi divízie. Pluk síce dorazil k divízii s novými húfnicami, ale bez munície, o ktorú sa vôbec nepostaral.⁶¹ V ten istý deň dostal pluk rozkaz na presun z dediny Belorečenskaja. Veliteľstvo spolu s jedným oddielom sa premiestnilo do obce Černomorskaja, kde sa ubytovali. Druhý oddiel sa ubytoval v obci Suzdal'skaja, kde mal za úlohu zaistiť dedinu a vykonávať čistenie lesov v priestore Suzdal'skaja – Černomorskaja – Imeretinskaja – Kutajsskaja.⁶² Oddiel I/31 mal zaujať palebné postavenia južne od dediny Kutajsskaja, v okolí palebného postavenia 2/11 batérie. Oddielu I/31 bolo určené palebné postavenie severne od kóty 320. Svojimi paľbami mal byť pluk schopný pôsobiť do vlastného obranného postavenia a jedným oddielom podporovať obranné postavenie pri obci Kura Cice.

Dňa 17. septembra došlo k zmene východného suseda divízie, keď divíziu SS Wiking vystriedala bojová skupina plk. Neumanna. Po príchode delostreleckého pluku 31 vytvorilo delostrelectvo divízie dve skupiny. Západná pozostávala z roty HKB 11 a 20, 2/11 batérie, I/31 a II/31 oddielov. Jej hlavnou úlohou bola podpora 1. sledu pešieho pluku 20 a ochrana pravého krídla divízie. Vedľajšou úlohou bolo viesť paľby jedného oddielu do priestoru pešieho pluku 21 a do medzery medzi plukmi. Východná skupina bola tvorená rotou HKB 21, batériami 3/11, 5/11 a jednou batériou II/31 oddielu. Táto skupina mala podporovať prvý sled pešieho pluku 21 a mala byť schopná tromi batériami podporovať jednotky plk. Neumanna v priestore Kura Cice. Ako vidieť podľa rozmiestnenia delostrelectva, ťažisko obrany sa nachádzalo na západnom krídle. Veliteľom západnej skupiny a súčasne veliteľom delostrelectva divízie sa stal plk. Dotzauer, veliteľom východnej skupiny bol mjr. Klúčik. Batérie delostreleckého pluku mali čo najskôr vybudovať telefónne spojenie z palebných postavení na pozorovateľne, aby boli schopné hneď po dodaní munície plniť bojové úlohy.⁶³

Nové postavenia mali batérie pluku 31 zaujať do 22. septembra a v ten istý deň sa začali zastreľovať. Na jednu húfnicu bolo pridelených 50 granátov. Plán palieb dostal na starosť veliteľ 3/11 batérie stot. Ján Duľa, ktorý mal ihneď nadviazať aj spojenie s veliteľom delostrelectva skupiny Neumann. V posledných dvoch septembrových týždňoch došlo aj k ďalším organizačným zmenám v Rýchlej divízii. 23. septembra prevzal velenie od gen. Turanca plk. gšt. Štefan Jurech

⁵⁹LACKO, ref. 55, s. 184.

⁶⁰LACKO, ref. 55, s. 183.

⁶¹VHA Trnava, f. RD, šk. 7, sign. 30/2/7, Vojenský denník gen. Turanca 10. 4. 1942 – 21. 9. 1942, s. 88.

⁶²VHA Trnava, f. RD, šk.37, č.j. 22021 - 22100, čís. 22.121/taj.3.odd1942, Osobitný rozkaz č. 49 zo 17. septembra 1942. Veliteľstvo Rýchlej divízie rovnako ako Ia LVII tankového zboru však vydalo 14. septembra rozkaz podľa ktorého mal byť nasledujúci deň II/31 oddiel pridelený jednej z divízií XXXIX. horského zboru v Kabardinskaja. K uvedenému presunu však nedošlo a oddiel zostal súčasťou Rýchlej divízie.

⁶³BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 55.

a výmeny sa odohrali na veliteľských pozíciách v delostrelectve, keď veliteľa oddielu 11 mjr. Klúčika vystriedal 28. septembra stot. Ján Duľa.⁶⁴

V posledných septembrových dňoch vzrástla aktivita na oboch stranách. Sovietske velenie sa nemienilo vzdať kóty 260, a preto takmer všetky útoky smerovali proti tomuto obrannému postaveniu. Slovenské jednotky ojedinelými protiútokmi marili tieto snahy. Sovieti útočili aj na postavenia plk. Neumanna, a preto bola 2. októbra 2/11 batéria pridelená tejto skupine, aby posilnila jej obranu. Veliteľ batérie npor. Jozef Tabiš mal po zastrelení svojich húfníc pre postavenia nemeckej skupiny zastreliť do rovnakého priestoru aj batérie 3/11 a 5/11.⁶⁵ Počas slovenských protiútokov si plk. Dotzauer pochvaľoval spoluprácu pechoty s delostrelectvom.

Na konci septembra 1942 začali vojská 17. armády uskutočňovať postupné údery smerom na Tuapse. Ich cieľom bolo obklúčenie hlavných síl sovietskej 18. armády severovýchodne od Šaumjanu. Hlavný úder mal smerovať z Neftogorska na Šaumjan a pomocný z priestoru Gorjačeho Ključa. Útok, ktorý začal 25. septembra, bol neúspešný. Druhého pokusu, naplánovaného na 14. októbra sa mala zúčastniť aj Rýchla divízia. Jej postup mal začať súčasne so silami nemeckej 198. pešej divízie. Uskutočniť ho mala útočná skupina divízie pod velením pplk. Markusa (I/20 a I/21 prápor, pionierska rota 2, ťažká eskadróna priezvedného oddielu, dve čaty roty KPÚV 11, jedna čata 7. batérie DPLP, jedna čata KPÚV a celé delostrelectvo divízie).⁶⁶

Útok začal po hodinovej delostreleckej príprave podľa plánu. Počas útoku batérie strieľali najmä na nepriateľské guľometné a mínometné hniezda. Oddielu II/31 sa podarilo zničiť dva sovietske bunkre. Sovietske jednotky však kládli tvrdý odpor a slovenské straty dosiahli za jeden deň dvanásť mŕtvych a 99 ranených. Do 17. októbra slovenskí vojaci obsadili hrebeň Chrebet, z ktorého sa dalo ovládať celé údolie rieky Chatyps. Delostrelectvo divízie sa začalo presúvať za pešími jednotkami. Presun bol však skomplikovaný prudkými dažďami a všetky tri oddiely dorazili do určených postavení až 21. októbra. Problémy mala najmä 5/31 batéria, ktorej traktory vyťahujúce zapadnuté vozidlá pechoty odmietli pomôcť. Mužstvo a kone tak strávili na jednom mieste tri dni v daždi.⁶⁷

Podľa nariadenia veliteľa LVII. tankového zboru mala Rýchla divízia 22. októbra vystriedať časť nemeckej 125. pešej divízie, ktorá bránila úsek pri rieke Psekups (južne od Gorjačeho Ključa) na čiare hora Lysaja – osada Fanagorijskoje. Mala sa tak rozmiestniť medzi zostávajúce jednotky 125. pešej divízie. Vystriedanie malo byť dokončené pred svitaním 25. októbra.⁶⁸

Už pri presune do nových postavení napádali červenoarmejské slovenské jednotky. Pri budovaní telefónneho spojenia medzi pozorovateľňou a 3/11 batériou sa telefónne družstvo dostalo do guľometnej paľby, pričom bol do stehna ranený stk. Jozef Kusko. V ranných hodinách 26. októbra prenikli červenoarmejski v sile asi 200 – 300 mužov do medzery medzi I/20 a II/20 práporami a obsadili výšinu Popova za obranným postavením. Velenie divízie vypracovalo plán na vytlačenie tejto skupiny, podľa ktorého mali dve cyklistické eskadróny, záložná rota divízie, pionierska čata a čata KPÚV zaútočiť ráno 27. októbra. Dva oddiely delostreleckého pluku 31 začali o 5.00 h s rušivou paľbou na výšinu. Medzi 8.00 h a 9.00 h prešla rušivá paľba do silného sústredenia a pridala sa aj 5/11 kanónová batéria. Ani za takejto silnej podpory sa však pechote nepodarilo nepriateľa vytlačiť. Počas bojov o výšinu Popova bolo rozhranie medzi bojujúcimi stranami také neisté, že dochádzalo k ostreľovaniu slovenských jednotiek vlastným delostrelectvom. Odpor v tyle bol zlikvidovaný až 1. novembra.⁶⁹

⁶⁴VHA Trnava, f. RD, šk. 166, čís. 22.144/taj/3odd1942, Operačný rozkaz z 2. októbra 1942.

⁶⁵VHA Trnava, f. RD, šk. 159, čís. 22.122/taj/3odd1942 Osobit. rozkaz pre zasadenie delostrelectva z 2. októbra 1942.

⁶⁶BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 58. Pozri aj VHA Trnava, f. RD, šk. 166, čís. 22.164/taj/3odd1942, Operačný rozkaz z č. 36 z 13. októbra 1942.

⁶⁷VHA Trnava, f. RD, šk. 57, Situačné hlásenie delostreleckého pluku 31 z 19. októbra 1942.

⁶⁸BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 60.

⁶⁹BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 60.

Dňa 30. októbra bol úspešný najmä delostrelecký oddiel 11. To už ale pôsobil v podriadenosti nemeckej 125. pešej divízie. O 11.00 h bolo spozorované zhromažďovanie sovietskych vozidiel severovýchodne od obce Chrebtovaja. Batérie 3/11 a 5/11 ihneď zahájili paľbu a podľa hlásenia prieskumného lietadla zapálili množstvo áut. O 14.00 h spozoroval pilot dve sovietske batérie juhozápadne od Pjatigorskije. Už tretí granát slovenských diel „sedel“ priamo v cieľi. Lietadlo sa však muselo vrátiť pre nedostatok pohonných hmôt, a preto nemohli batérie pokračovať v účinnej paľbe. Pilot však hlásil, že niekoľko sovietskych kanónov bolo v troskách.⁷⁰ Pre delostrelectvo bola veľká škoda, že k podobnej spolupráci medzi prieskumnými lietadlami a batériami nedochádzalo veľmi často.

O deň neskôr podnikli Sovieti niekoľko útokov na obranné postavenia severne od 3/11 batérie. Tuhý boj sa rozpútal najmä o kukuričné pole v uvedenom priestore, ktoré štyrikrát zmenilo majiteľa a Sovieti na ňom zanechali viac ako 50 mŕtvych. Batéria 2/11 zničila niekoľko bunkrov, ktoré vypátrala nemecká hliadka. Tá zároveň zistila, že sovietski vojaci sa cez deň sťahujú zo svojich bunkrov do zadných línií a v noci bunkre opäť obsadzujú.⁷¹ V týchto dňoch sa na spoluprácu s delostrelectvom sťažoval veliteľ pešieho pluku 21 pplk. Zverin.⁷²

V prvých novembrových dňoch došlo k ďalšiemu významnému posilneniu delostrelectva – na Kaukaz dorazilo zo Žiliny veliteľstvo delostreleckého pluku 11 spolu s II/11 delostreleckým oddielom. Spolu s nimi prišli aj doplnky pre delostrelecký oddiel 11 s deviatimi delami. Tieto posily umožnili takmer po roku obnoviť delostrelecký pluk 11.⁷³ Oddiel II/11 pozostával z troch batérií a každá z nich bola vyzbrojená nemeckými 105 mm húfnicami leFH 18. Na tieto húfnice boli prezbrosené aj dve batérie delostreleckého oddielu 11. Divízia tak disponovala až „nadštandardným“ delostrelectvom, keď mala vo svojich zväzkoch dva kompletne delostrelecké pluky. Len na ilustráciu, 30. sovietska strelecká divízia, ktorá pôsobila v úseku Rýchlej divízie disponovala jedným delostreleckým plukom, ktorý sa skladal zo šiestich batérií 76,2 mm kanónov a dvoch batérií 122mm húfnic. Všetky batérie boli štvordelové.⁷⁴

⁷⁰VHA Trnava, f. RD, k. 57, Situačné hlásenie delostreleckého pluku 31 z 30. októbra 1942.

⁷¹VHA Trnava, f. RD, k. 57, Situačné hlásenie delostreleckého pluku 31 z 31. októbra 1942. K zaujímavému zisteniu prišli aj delostrelci z pluku 31. Zo siedmich granátov nemeckej výroby, ktoré vystrelili 1. novembra, až štyri nevybuchli. Podľa veliteľa pluku bol tento jav výsledkom sabotáže.

⁷²2. novembra bola vedená do úseku I/21 práporu rušivá paľba vlastných batérií. Veliteľ pluku žiadal, aby boli vopred oznámené akékoľvek paľby, aby sa predišlo zbytočnému poplachu. Keby sa takéto situácie opakovali, mužstvo by si zvyklo a „keby nepriateľ skutočne niečo podnikol, zostalo by v bunkroch sedieť“. Preto žiadal, aby veliteľstvo divízie nariadilo delostrelectvu čo najužšiu spoluprácu s pechotou a ostatnými zbraňami. VHA Trnava, f. RD, šk. 57, Situačné hlásenie pešieho pluku z 2. novembra 1942.

⁷³BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 61. Pluk tak mal na začiatku novembra spolu 1 272 osôb.

⁷⁴VHA Trnava, f. RD, šk. 166, čís. 22.587, Spravodajský rozkaz č. 2 z 3. novembra 1942. Ostatné nepriateľské batérie patrili do zväzkov jednotlivých streleckých plukov, teda pôsobili podobne ako slovenské HKB. Podľa spravodajstva bolo delostrelectvo nepriateľa dezorganizované, rozdelené po čatách s dvomi alebo dokonca jedným delom, zvlášť v prípade 122mm húfnic. Batérie mali vybudované viacero náhradných postavení a často ich menili, čo sa nedá povedať o ich slovenských protivníkoch. Sovietske delostrelectvo bolo rozmiestnené najmä v priestore chrbát Chrebet – osada Fanagorskije a v priestore osady Sadovoje Širinka. Priemerná spotreba munície pre všetky kalibre bola asi 100 granátov na deň, najväčšia asi 300 granátov. V úseku Rýchlej divízie bolo nápadné častejšie používanie munície kalibru 122mm oproti kalibru 76,2 mm. Pomer bol približne dva ku jednej.

POENÉ DELOSTRELECTVO RÝCHLEJ DIVÍZIE (NOVEMBER 1942)

Delostrelecký pluk 11	100 mm húfnica vz. 14/19	105 mm húfnica leFH 18	105 mm kanón vz. 35
I/11 oddiel	–	12	–
II/11 oddiel	–	8	5
Delostrelecký pluk 31			
I/31 oddiel	12	–	–
II/31 oddiel	12	–	–

Napriek tomu nemohol veliteľ Rýchlej divízie využívať ich podporu dvoch plukov v plnom rozsahu. Od 26. októbra pôsobil I/11 oddiel s veliteľom stot. Duľom v rámci nemeckej 125. divízie v priestore Gorjačeho Ključa. Na rozkaz veliteľa LVII. zboru gen. Kirchnera odišiel 3. novembra II/11 oddiel pod velením pplk. Vogla do priestoru asi 20 km juhozápadne od Krasnodaru a krátko nato bol pridelený rumunskej 6. jazdeckej divízii v priestore obce Azovskaja juhozápadne od Krasnodaru.⁷⁵ Rýchlej divízii tak zostal len delostrelecký pluk 31 vyzbrojený zastaranými húfnicami vz. 14/19.

V novembri 1942 bola nemecká 17. armáda, rovnako ako všetky nemecké armády na východnom fronte, prinútená zastaviť útočnú činnosť a prejsť do obrany. Úsilie Rýchlej divízie sa tak v posledných dvoch mesiacoch roka sústreďovalo najmä na udržanie obranných línií pre rieku Psekups. Jednotky divízie museli čeliť najmä delostreleckému ostreľovaniu. 5. novembra ostreľovala 5/11 batéria sovietsku batériu s veľmi dobrým účinkom, keď do nepriateľského postavenia dopadlo 86 rán. Priemerná spotreba slovenských batérií bola počas novembra približne 300 granátov na deň.

Situáciu komplikovalo aj počasie – počas niektorých dní nebolo možné kvôli hmle viesť paľby. Jedinou výhodou takýchto dní bolo, že rovnaké problémy mali aj červenoarmejci, takže si slovenskí vojaci, z ktorých väčšina bola na pokraji fyzického a psychického zrútenia, mohli od delostreleckej paľby oddýchnuť. Navyše 8. novembra po silných dažďoch stúpila hladina rieky Psekups o 170 cm. Rieka prerušila telefónne spojenie s I/11 batériou, ktorá bola počas dňa vodou úplne odrezaná. Jej bojová činnosť však ohrozená nebola. Psekups sa vyliat z brehov aj 30. novembra, keď hladina stúpila o štyri metre. Niektoré jednotky museli opustiť svoje postavenie a stiahnuť sa.

Na konci novembra sa do zväzkov Rýchlej divízie vrátili všetky tri delostrelecké oddiely pridelené nemeckým a rumunským jednotkám. Veliteľ delostreleckého pluku 11 dostal od veliteľa 125. pešej divízie gen. pechoty Williho Schenckenburgera nasledujúce pochvalné uznanie: „Od 26. októbra 1942 bojuje I. oddiel delostreleckého pluku 11 slovenskej Rýchlej divízie bok po boku s batériami 125. pešej divízie v priestore Gorjačeho Ključa. Pod spoľahlivým vedením veliteľa, stotníka Duľu, oddiel tu dobre, účinne podporoval divíziu. Pri odrážaní ťažkých ruských útokov v dňoch 26. – 28. októbra a pri viacerých vlastných podniknutých útokoch a na zničení mnohých nepriateľských batérií má oddiel hlavnú účasť. Sama kanónová batéria zničila s veľkým účinkom viac než desať nepriateľských batérií a s tým priniesla divízii neoceniteľné uľahčenie. 125. pešia divízia ďakuje kamarátom slovenského oddielu a jeho vedúcim veliteľom za vernú pomoc v týchto bojoch čo najsrdečnejšie a dúfa ešte na dlhú

⁷⁵BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 62. Oddiel pôsobil v rámci operácie Jaguár, ktorá bola vedená proti partizánom.

*a víťaznú spoluprácu. Ďakujem pri tejto príležitosti za chrabrosť, odvahu a vytrvalosť všetkým dôstojníkom, rotmajstrom a mužstvu oddielu a očakávam od vás, že i naďalej splníte tak skvele svoje úlohy.*⁷⁶

Podobné pochvalné uznanie dostal od veliteľa V. armádneho zboru gen. Wetzela veliteľ II/11 oddielu pplk. Vogl: „*Vyslovujem oddielu za jeho úspešnú účasť v bojovej činnosti v rámci mojej oblasti vďaka a pochvalné uznanie za jeho výborné držanie. Bolo mi zvláštnou radosťou opäť uvidieť v mojej oblasti zasadenú Slovenskú divíziu tak preslávenú z letných útokových bojov, ktorá mi zrástla so srdcom.*“⁷⁷

Zahanbiť sa nenechal ani veliteľ rumunskej 6. jazdeckej divízie plk. Teodarini: „*Operačným rozkazom č. 205 rumunského jazdeckého zboru odchádza slovenský delostrelecký oddiel spod môjho velenia. Ďakujem veliteľovi, dôstojníkom a mužstvu slovenského delostreleckého oddielu za vynikajúcu účasť na ťažkých bojoch v priestore Azovskaja, za pomoc nám preukázanú a kamarátsku palebnú podporu poskytnutú našim zbraniam za operácie „Jaguár“ dňa 13. novembra 1942. Prajem slovenským kamarátom rovnaké slávne víťazstvá aj v budúcich bojoch, ktoré podstúpia.*“⁷⁸

Nepriaznivá situácia nemeckých vojsk pri Stalingrade ovplyvnila aj činnosť vojsk na Kaukaze, ktoré pred koncom roka 1942 museli čeliť útokom armád Zakaukazského frontu v priestoroch Naľčiku, Mozdoku a Tuapse. Rýchla divízia mala v súčinnosti so svojim susedom, 125. divíziou, pokračovať v budovaní obrany, ktorá sa mala zosilniť položením mínových polí. Počas decembra sa dalo na základe aktivity sovietskych vojsk v úseku 17. armády predpokladať, že na Severnom Kaukaze dôjde k obratu. Preto veliteľ Rýchlej divízie plk. gšt. Štefan Jurech vydal 16. decembra nariadenie, podľa ktorého mali obsluhy zničiť všetky ťažké zbrane, vrátane 37 mm KPÚV, v prípade, že by mali padnúť do rúk nepriateľa.⁷⁹

Koncom novembra 1942 bola Rýchla divízia začlenená do XXXXIV. ľahkého pešieho zboru (gen. delostrelectva Maximilian de Angelis). Počas nasledujúceho mesiaca museli vojaci slovenskej divízie odrážať početné útoky menších sovietskych jednotiek a takmer každý deň čeliť silnému delostreleckému ostreľovaniu. Nepriateľské ostreľovanie sa nezastavilo ani počas Vianoc. Najsilnejšiemu útoku musela divízia čeliť v posledný deň roka, kedy proti postaveniam pešieho pluku 20 vyrázil nepriateľ v sile pluku podporovaný delostrelectvom. Jednotky divízie aj za podpory vlastných batérií útoku odolali.⁸⁰

Začiatkom januára 1943 rozvinuli vojská Červenej armády útočné operácie s cieľom oslobodiť severný Kaukaz. V polovici januára sa pod silný tlak dostala aj Rýchla divízia. Do 15. januára sa darilo slovenským jednotkám udržať svoje postavenie aj napriek silným nepriateľským útokom. O deň neskôr však červenoarmejci prelomili hlavné obranné postavenie u západného suseda divízie, 125. pešej divízie, v šírke asi 4 km. Rovnaká situácia sa zopakovala aj v rumunskom úseku, kde bol prielom široký až 30 km. Touto medzerou v obrane prenikli sovietske sily do priestoru Smolenskaja – Kalužskaja.⁸¹

Dňa 18. januára sa 6/11 batéria na rozkaz veliteľa XXXXIV. ľahkého pešieho zboru presunula do dediny Penzenskaja. Jej úlohou bolo podporovať dva nemecké prápory nasadené na obranu tejto dediny. Do večera sovietske vojská celú dedinu obkľúčili. 19. januára dostal priezvedný

⁷⁶VHA Trnava, f. RD, šk. 59, Rozkaz veliteľovi I/11 oddielu číslo 75/1942, článok 1 z 28. novembra 1942.

⁷⁷VHA Trnava, f. RD, šk. 59, Rozkaz veliteľovi II/11 oddielu číslo č.10/1942 článok 2, zo 14. novembra 1942.

⁷⁸VHA Trnava, f. RD, šk. 59, Dôverný rozkaz VRD č. 120/42 článok 1686, Prípis č.13.417 od veliteľa 6. rumunskej jazdeckej divízie adresovaný delostreleckému oddielu II/11.

⁷⁹BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 63.

⁸⁰BYSTRICKÝ, ref. 4, s. 64. Na Vianoce mohol delostrelecký pluk odobrať z proviantných zásob divízie 90 fliaš francúzskeho sektu, pätnásť fliaš koňaku, 35 ovocných konzerv a 100 holiacich mydiel. VHA Trnava, f. RD, šk. 59, Denný rozkaz delostreleckého pluku 11 č. 34 z 20. decembra 1942.

⁸¹VHA Trnava, f. RD, k. 38, čj. 7518 - 7650, Výťah z vojnového denníka Rýchlej divízie. Dňa 7. januára vystriedal plk. Dotzauera vo velení delostreleckého pluku 31 pplk. Ján Kallo. Plk. Dotzauer sa stal veliteľom divízneho delostrelectva. VHA Trnava, f. RD, k. 60, Denný rozkaz delostreleckého pluku 31 č. 5 zo 7. januára 1943.

oddiel 5 za úlohu uvoľniť cestu Saratovskaja – Penzenskaja a vyslobodiť tak obkľúčené jednotky. Ako podpora mu bola pridelená 3/11 batéria. Oddielu sa podarilo do Penzenskej preniknúť bez vážnejších strát, ale 6/11 batéria musela čeliť niekoľkým sovietskym útokom. Do 22.15 prišla batéria o 20 mŕtvych, 26 ranených a piatich nezvestných.⁸² Za dva dni utrpela batéria väčšie straty ako celý delostrelecký oddiel 11 od nasadenia na rieke Mius.

Červenoarmejci zaútočili aj na dve autá vezúce ranených z Penzenskej, rovnako, ako aj na ozbrojený konvoj vezúci muníciu a potraviny. Obidva konvoje boli rozprášené a jednotky brániace dedinu dostali zásoby až 22. januára. 20. januára sa dve nemecké roty pokúsili uvoľniť cestu z Penzenskej, ale neúspešne. Neúspešný bol aj pokus priezvedného oddielu 5, ktorý zaútočil z dediny.

Dňa 21. januára bol delostrelecký pluk 11 bez 3/11 a 6/11 batérií podriadený veliteľovi Artilleriekommanda 134 plk. Braunovi a mal sa presunúť od priestoru Enem juhozápadne od Krasnodaru. Silné dažde však spôsobili neprejazdnosť väčšiny komunikácií a batérie spolu s trénni uviazli na poľnej ceste. Obsluhy sa celé dopoludnie snažili zapadnuté vozidlá a delá vyslobodiť z bahna a pritiahnúť na hlavnú cestu, ale kvôli nedostatku pohonných hmôt išla práca veľmi pomaly. Na zapadnuté vozidlá niekoľkokrát zaútočili aj sovietske lietadlá, ale neúspešne. V tejto situácii zastihol pluk rozkaz na nasadenie II/11 oddielu do priestoru Tochtamakaj. 24. januára dorazili do určeného postavenia dve delá 4/11 batérie, ale rozkaz na útok nemecké veliteľstvo odvolalo.⁸³

Táto chaotická situácia bola výsledkom celkovej situácie na fronte. Rýchlej divízii začalo hroziť obkľúčenie a 23. januára dostala rozkaz na ústup. Hlavné sily začali ustupovať o dva dni neskôr po osi Paškovskaja – Ivanovskaja – Slavjansk. Batéria 6/11 vyrazila pod ochranou nemeckých jednotiek z Penzenskej už 24. januára. Celá kolóna bola však červenoarmejcami rozprášená a batéria prišla o všetky štyri húfnice leFH 18, 21 motorových vozidiel a všetok materiál. Mužstvo batérie prichádzalo postupne do obce Saratovskaja, kde sídlilo veliteľstvo divízie.⁸⁴

Ťažké straty utrpela aj 3/11 batéria, keď ju sovietske jednotky prepadli severozápadne od dediny Saratovskaja. Ani za pomoci záložnej divíznej roty a priamej strelby šrapnelmi sa nepodarilo útok odraziť a batéria prišla o dve húfnice, tri motorové vozidlá a spolu s divíznou rotou utrpela straty osem mŕtvych, šesť ranených a šesťnásť nezvestných.⁸⁵

Delostrelecký pluk 31 začal ustupovať 25. januára. V starých postaveniach zostali 1/31 a 3/31 batérie, ktoré mali ústup kryť. Batéria 1/31 dostala dokonca šesť áut, a tým sa stala motorizovanou. Veliteľom tejto skupiny sa stal npor. Jozef Krajcar, ktorý sa mal postarať o hladký priebeh odpútania sa od nepriateľa.⁸⁶ Svoju úlohu však nespĺnil, keďže sa kvôli blatu nepodarilo vytiahnuť húfnice z palebných postavení a museli byť vlastnými obsluhami zničené.

V posledných januárových dňoch zaujalo delostrelectvo Rýchlej divízie postavenia v priestore obce Lenina, na sever od rieky Kubáň. Oddiel I/31, ktorý pozostával už len z jednej štvordelovej batérie (1/31) sa rozmiestnil západne od Lenina a pôsobiť mal ako podpora pešieho pluku 20. Všeobecnú činnosť mali prevádzať II/31 oddiel (tvorený šesťdelovou batériou 2/31) a I/11 oddiel, ktorý pozostával z 1/11 a 5/11 batérií. Ich úlohou bolo kryť predné hliadky pri odpútavaní sa od nepriateľa, podporovať ich ústup rušivými paľbami a podporovať hlavné obranné postavenie. Batéria 1/11 mala byť bočnými paľbami schopná pôsobiť pred postavenia

⁸²VHA Trnava, f. RD, šk. 161, Vojnový denník II/11 oddielu z 19.1. – 20. 5. 1943.

⁸³Tamže.

⁸⁴VHA Trnava, f. RD, šk. 38, čj. 7518 - 7650, Výťah z vojnového denníka Rýchlej divízie. Podvečer 26. januára hlásilo príchod na veliteľstvo divízie sedem mužov z obsluhy batérie, ktorí vypovedali, že batéria musela za týždeň čeliť trom sovietskym útokom. Sovieti prenikli do postavenia, kde zabili alebo zranili množstvo mužov. Podľa ich hlásenia padlo 30 mužov, ranených bolo 23 a nezvestných päť. Keď batérii došla munícia, začala sa prebijať cez sovietske obkľúčenie. VHA Trnava, f. RD, šk. 161, Vojnový denník II/11 oddielu z 19.1. – 20.5.1943.

⁸⁵VHA Trnava, f. RD, šk. 38, čj. 7518 - 7650, Výťah z vojnového denníka Rýchlej divízie.

⁸⁶VHA Trnava, f. RD, šk. 195, čís. 5108/taj/1943, Inštrukcie pre odpútanie delostreleckého pluku 31 z 23. januára 1943.

pešieho pluku 21.⁸⁷ 30. januára sa 2/11 a 4/11 batérie spolu s nemeckými pešími jednotkami dostali do obkľúčenia v obci Tochtamukaj. Keď sa červenoarmejci priblížili na 500 m ku stanovištiu veliteľa oddielu, veliteľ vydal rozkaz na spálenie tajnej agendy, ktorá nesmela padnúť do rúk nepriateľovi. Útok sa však spoločnou paľbou oboch batérií a nemeckých protitankových kanónov podarilo odraziť. Ďalší nepriateľský útok v sile práporu odrazilo delostrelectvo o deň neskôr.⁸⁸

Dňa 1. februára vnikli červenoarmejci do hlavného obranného postavenia divízie a o 19.00 h bol vydaný rozkaz na ústup na severný breh Kubáne do priestoru obce Paškovskaja. Peší pluk 20 a cyklistická eskadróna použili na presun cez rieku kompu, ostatné jednotky prekročili Kubáň cez pontónový most pri obci Tľustešablj. Rieku sa podarilo prekročiť bez strát. Pre nezjazdnosť ciest však nebolo možné presunúť 75 mm kanóny rôt HKB, a preto boli všetky až na jeden zničené na južnom brehu. Oddiel II/31 zostal vo svojich postaveniach pri obci Lenina a podriadený bol priamo veliteľstvu XXXIV. ľahkého pešieho zboru. Na rozkaz gen. de Angelisa skupiny zanechal delostrelecký pluk 11 zostávajúcich šestnásť diel rôznym nemeckým delostreleckým útvarom.⁸⁹

Počas náhleho ústupu z Kaukazu prišla Rýchla divízia o takmer všetku svoju delostreleckú výzbroj. Zostalo jej iba päť 105 mm kanónov vz. 35. Celkovo bolo zničených dvanásť húfníc vz. 14/19, dvanásť húfníc leFH 18 a dvanásť horských kanónov vz. 15. Slovenské delostrelectvo zanechalo nemeckým jednotkám ďalších dvanásť húfníc vz. 14/19 a osem leFH 18.⁹⁰

Dňa 4. februára sa presunulo veliteľstvo divízie do obce Ivanovskaja. O 22.15 h bol vydaný rozkaz na presun divízie na Krym. Mužstvo s najnutnejšou výzbrojou sa malo presunúť letecky, z letiska Slavjanskaja (dnes Slavjansk na Kubáni), trény divízie mali byť prepravené po mori. Prvé letecké transporty odštartovali 8. februára, ale hlavná časť divízie bola prepravená medzi 11. a 12. februárom. Presun bol sprevádzaný chaosom, dezorganizáciou jednotiek a stratou časti výzbroje. Slovenskí vojaci boli prepravení na rôzne letiská po celom Kryme. Divízia nemala žiadne dopravné prostriedky a trpela aj nedostatkom stravy, keďže kuchynské trény sa presúvali po mori. Sústreďovanie divízie v priestore obce Michajlovka (75 km severne od Melitopoľa) trvalo až do druhej polovice marca.⁹¹

Na začiatku apríla sa vystriedala Rýchla divízia nemecké a rumunské jednotky v priestore Geničesk – Vojinka – Džankoj s úlohou brániť morské úžiny medzi pevninou a pobrežím Krymu. Úžiny mala brániť najmä proti parašutistom, výsadkom z mora a proti eventuálnemu útoku peších a tankových jednotiek zo severovýchodu. Delostrelecký pluk 11 sa rozmiestnil v meste Geničesk a za úlohu mal udržať prístav a severnú časť úžiny Arabatskaja proti výsadku z mora najmä z juhozápadného smeru. Delostreleckému pluku 31, ktorý sa ubytoval v osade Vojinka, bola nariadená obrana tejto osady. Jedinou delostreleckou výzbrojou divízie bolo spomínaných päť 105mm kanónov.⁹²

⁸⁷VHA Trnava, f. RD, šk. 195, č. 5.111/taj/1943, Zvláštny rozkaz č. 3 z 28.1.

⁸⁸VHA Trnava, f. RD, šk. 38, čj. 7518 - 7650, Výťah z vojnového denníka Rýchlej divízie. Lokality na rieke Kubáň, cez ktoré ustupovala Rýchla divízia na Krym, v súčasnosti už neexistujú, boli zatopené Krasnodarskou vodnou nádržou.

⁸⁹VHA Trnava, f. RD, k. 38, čj. 7518 - 7650, Výťah z vojnového denníka Rýchlej divízie.

⁹⁰KLIMENT, CH., NAKLÁDAL, B.: Slovenská armáda 1939 – 1945, Praha : Naše vojsko, 2003 s. 47.

⁹¹BYSTRICKÝ J.: Pozemné vojská slovenskej armády na východnom fronte v rokoch 1941 – 1945. In: Slovensko a druhá svetová vojna. Bratislava : MO SR, 2000, s. 201. Presun na Krym sprevádzalo aj uvoľnenie morálky vojakov: „...kážeň u väčšiny jednotlivých príslušníkov Rýchlej divízie veľmi sa uvoľnila, pomer mužstva k dôstojníkom sa pohoršil práve tým, že mužstvo nebdale, ba vôbec nezdraví vyššieho, rozkazy veľmi líknavo prevádza, v niektorých prípadoch i zbehuva.“ VHA Trnava, f. RD, k. 161, Vojnový denník II/11 oddielu z 19.1. – 20. 5. 1943.

⁹²Tamže, s. 202. 31. marca mal delostrelecký pluk 11 24 dôstojníkov, 40 poddôstojníkov a 855 mužov. Jeho organizačná štruktúra vyzerala nasledovne:

Veliteľ pluku:plk. Jozef Vogl
veliteľ I/11 oddielu:stot. Ondrej Šeban
veliteľ I/11 batérie:npor. Štefan Šiška

Vojenská história

Po presune na Krym došlo aj ku zmene veliteľa divízie, keď 11. apríla gen. Jurecha⁹³ vystriedal plk. Pavol Kuna. Generál Jurech však velenie divízie opäť prevzal 8. júna. Na začiatku apríla začali divízii postupne prichádzať húfnice zo Slovenska. Prvý transport s piatimi 100mm húfnicami vz. 30 a muníciou dorazil 6. apríla. Delostrelecký pluk zároveň odoslal na Slovensko tri poškodené a strelby neschopné kanóny vz. 35. Zo siedmich diel, ktoré mal k dispozícii, postavil pluk tri batérie. Batéria 1/11 zostala v Geničesku a vo výzbroji mala dva kanóny, batéria 2/11 s tromi húfnicami sa presunula do prístavu Port Chorly a 3/11 batéria s dvomi húfnicami zostala ako záloha u priezvedného oddielu 5 v Port Chorly.⁹⁴

Už 24. mája však prebehla ďalšia reorganizácia. Batéria 3/11 prevzala obidve húfnice od 2/11 batérie a vo výzbroji tak mal päť diel. Batéria 2/11 prevzala od divízneho zbrojného parku v Novo Alexejevke štyri nemecké húfnice leFH 18.⁹⁵ V júni 1943 začala prebiehať aj reorganizácia a vystriedanie celej divízie. Vystriedané malo byť mužstvo odvodového ročníka 1939 a starších, rovnako ako mužstvo ročníkov 1940 a 1941 s aspoň 18-mesačnou službou v poli. Reorganizácia sa dotkla aj delostrelectva divízie. Zo Slovenska mal prísť jeden hipomobilný delostrelecký oddiel (II/11) s mužstvom aj výzbrojou a jeden hipomobilný oddiel (III/11) bez výzbroje, ktorú mal dostať až v poli. Každý z týchto oddielov mal mať vo výzbroji tri štvordelové batérie húfnic vz. 14/19. Delostrelecký pluk 11 mal zo svojich stavov v poli postaviť veliteľstvo pluku so štábnou stotinou, veliteľstvo motorizovaného oddielu I/11, dve štvordelové batérie húfnic leFH 18 a jednu dvojdelovú batériu kanónov vz. 35. Ak by počty mužstva nestačili na vytvorenie týchto jednotiek, pluk ich mal doplniť z mužstva delostreleckého pluku 31. Húfnice vz. 30 mali byť transportom odoslané späť na Slovensko.⁹⁶

Dňa 1. augusta bola divízia premenovaná na 1. pešiu divíziu. Až do 29. októbra nevyvíjala žiadnu bojovú činnosť a väčšina strát bola spôsobená dezerciami, chorobami a kúpaním v mori.

Počas viac ako dvoch rokov bojov na východnom fronte dokázali slovenskí delostrelci, že sú minimálne takí dobrí ako ich nepriateľ, delostrelci Červenej armády. Delostrelectvo bolo vôbec najobľúbenejšou zbraňou sovietskych vojsk a ako napísal Stalin v jednom zo svojich rozkazov „delostrelectvo je bohom vojny“.⁹⁷ Slovenské delostrelecké jednotky boli tým sovietskym až do ústupu na Krym viac ako dôstojným súperom, o čom svedčí množstvo udeľených Železných krížov, pochvál a ďakovných listov od najvyšších nemeckých veliteľov. Nemeckí vojaci neraz udržali svoje postavenia len vďaka podpore slovenských kanónov a húfnic. Boli však aj prípady, keď nemali batérie šancu brániť sa proti sovietskym útokom, napríklad v prípade rozbitia delostreleckého pluku 31 pri Charkove alebo počas ústupu z Kaukazu. Počet dezertérov z radov delostrelcov bol vcelku zanedbateľný, každopádne nie väčší ako z radov peších jednotiek.

veliteľ 2/11 batérie:npor. Ludovít Liška (od 31.3. Juraj Hurný)

veliteľ 3/11 batérie:npor. Július Fleško

veliteľ II. oddielu:stot. Ondrej Stankovič

veliteľ 4/11 batérie:npor. Boris Horváth

veliteľ 5/11 batérie:npor. Jozef Terifaj

veliteľ 6/11 batérie:npor. Kurt Hoffman

Delostrelecký pluk 31 mal 27 dôstojníkov, 48 poddôstojníkov a 543 mužov. VHA Trnava, f. RD, k. 195, Výkaz počtov delostreleckého pluku 31 z 28. apríla 1943.

⁹³Na generála II. triedy bol plk. gšt. Jurech povýšený v decembri 1942.

⁹⁴VHA Trnava, f. RD, k. 166, čís. 11.597/taj/4odd, Osobitný rozkaz o organizácii a zasadení delostrelectva u Rýchlej divízie z 13. apríla 1943.

⁹⁵VHA Trnava, f. RD, k. 166, čís. 7818/taj/3odd, Delostrelecké batérie – reorganizácia z 24. 5.1943.

⁹⁶VHA Trnava, f. RD, k. 57, čís. 1.680/taj/4odd, Rozkaz na vystriedanie a reorganizáciu Rýchlej divízie z 19. júna 1943.

⁹⁷CARELL, ref. 3, s. 91.

Vojenská história

J. PECINA: FELDARTILLERIE DER SCHNELLEN DIVISION BIS ZUM RÜCKZUG AN KRYM IN 1942 – 1943

Die Studie „Feldartillerie der Schnellen Division 1942 – 1943“ analysiert weitläufig die Organisation, Personalbesetzung, Ausrüstung und Kampfeinsatz der Feldartillerie der Schnellen Division in der Ostfront in der Zeit vom Sommer 1942 bis zur Reorganisation und Umbenennung auf 1. Fussdivision im August 1943. Nach dem langen Winter an dem Fluss Mius schloss sich die Division in die Operation „Braunschweig“ an. Das deutsche Kommando wollte mit dieser Operation die Situation an dem südlichen Flügel der Front entscheiden. Auf den ersten ernsten Widerstand stossen die slowakischen Soldaten bei der Gemeinde Generalskoje, wo die Rote Armee ein Bunkersystem, Panzerabwehrhindernisse und Minenfelde ausbaute. Mit ergiebiger Hilfe der Artillerie gelang es die sowjetischen Positionen zu überwinden und der Division öffnete sich der Weg nach Rostov an dem Fluss Don. In dieser Phase der Offensive bestand die Artilleriedivision aus zwei Haubitzen- und einer Kanonenbatterie der Artillerietruppe 11. Nach der erfolgreichen Einnahme von Rostov setzte die Division den Vorgang nach Kaukasien fort, wo sie in der zweiten Hälfte vom August 1942 ankam. Eine von den berühmtesten Episoden des Kampfes in Kaukasien ist die Einnahme der Kote 260. Die Artillerie der Division war in dieser Zeit auch durch die deutsche Artillerietruppe 602 bestärkt. In der Mitte September schloss sich zur Division das Artillerieregiment 31 an und im November war das Artillerieregiment 11 erneut. Die Division konnte so mit der Unterstützung von 12 Bateriaen rechnen, der stärksten Unterstützung seit ihrem Entstand. Im Winter 1942/1943 komplizierte sich die Situation in Kaukasien und die deutsche und slowakische Armee mussten einen immer stärkeren Druck der Roten Armee und Partisanen standhalten. Im Januar bekam die Division Befehl zum Rückzug, der erst in Halbinsel Krym sein Ende nahm. Während des Rückzuges kam die Division um fast ganze Artillerieausrüstung.